

Дмитрий Федосеевич Наумов

Дьөгүөр куоска

Биһиги үйэбитигэр куоска ииппэтэх ыалбыт. Арай быйыл куоракка кыстыыр буоламмыт, ол кыылы кытта бииргэ олоробут. Кини балтараа саастаах эриэн куоска. Тигр дуу, хахай дуу удьуордарын батан ньылбыннаан хаамар. Тыһаа суох ханна баҕарар ыстанан тахсар, куннэ туох да көдүүһэ суох куорат куоската. Таас дьизэ олохтооҕо. Улаатымсык, бэйэмсэх, кимтэн да толлубат, кими да истибэт атаах кыыл. Аһаатабына көнүл, аһаабатабына көнүл. Ыт эрэйдээх аһаатабына: "Аһаттылар ээ", - диэн үөрээхтиир буоллабына, куоска: "Мин ыраахтаабы буоллабым дии, ама, аһатыахтара суоҕа дуу", - диир ааттаах. Дьэ, итинник көнүл олохтоох кыыл – эриэн куоска, тугу да туһалаабат, өссө, арыт солуута суох ньаабыныыр. Урут кини киэн-куон дьыбаанна күнү быһа сытара. Бу быйыл наар түннүккэ олорор буолла, таһырдыа тахсыан, ханна эрэ барыан баҕарар курдук. Үөһээ этээстэн куорат килиэ таас дьизэлэрин, бэрт аҕыйах дьизэ таһыгар кэлэр массыналары аахайбатахтык туттан көрөр. Үксүн санаарҕаабыттыгы биир сирин одуулуур. Арыт ол олорон көхсө курдугунаан, уларыбат биир матыһптаах олонхотун олонхолуур. Ол бүппэт олонхотугар олоҕун туһунан кэпсиир, сайылаан кэлбит Чараннаабын ахтар. Ол ааспыт сайын туһунан эриэн куоска набыл, мин кулгаахпар эрэ иһиллэр намылхай кэпсээнин истиэҕин.

"Мин Георгий диэн ааттаахпын. Ону маннаабы оҕонньор Дьөгүөр диир, онтон мин да, мин хотунум да өһүргэнэбит. Мин кини кыһын куоскатабын. Оҕонньордох быйыл биһиэхэ кыстаан олороллор. Эмээхсин аквариумна соботох кыһыл көмүс балыктаабын көтөҕөн, маадьаҕар атахтаах оҕонньор тыастаах баҕайытык саллырҕаан хааман, ол-бу диэки суостаахтык көрөн, олох тойомсуйбутунан кэлбиттэрэ. "Бу куоска тоҕо манна сытарый, тоҕо бэйэтэ сытар сирэ суоҕуй, аата кимий? Георгий даа, оччоҕо Дьөгүөр диэн буолар", - диэбитэ. "Олох интеллигентнэйэ суох, дэриэбинэ курдук иһиллэр дии", - диэн көрбүтэ мин хотунум, ону олох истибэтэх курдук туттубута. Дьүлэй дуу, хайдах дуу. Өрүү Дьөгүөр да, Дьөгүөр буолар. Ити мин хотунум "дэриэбинэ" диэн үөбүү курдук этэрэ сыһа, ол баар үтүө дойду. Мин быйыл сайын, хотунум дьизэбитин өрөмүөннүүр буолан, сыбааттарбытыгар Чараннаахха сайылаабытым. Дьэ, онно олох этэ, лафаа-а! Куораттан хотунум корзинаҕа уган, онтун киэргэтэн аҕай, баанчыктаан ыппыта. "Куорат куоската буоллаҕа дии, атыннык көстүөхтээх", - диэбитэ. Тийибитим, оннооҕу оҕонньордоох эмээхсин көрүү-истиин, сөбүү-махтайыы бөҕө.

- Хайдах аһатар-сиэтэр баҕайыбытый, куорат куоскатын, - дэстилэр. Хотунум суругун ааҕаат, олох да охто сыстылар.

- Тыый, ол "Вискастарын" хантан булабыт, тыый өссө бытархай гына кырбаммыт халбаһыны сиир эбит. Оой да, олору хантан ылабыт? Куоракка барар дьонунан сакаастыбыт даа. Оой да, өссө сибиэһэй эрэ буоллабына сиир эбит, ол аһын. Ити тэлэбиисэргэ эрэклээмэлиир "Вискастара" буоллаба. Тыый, хоргуйан өлүүһү дии, - эмээхсин айдаарда аҕай.

- Куоска куоска курдук ини. Үүт энин иһиэ буоллаба. Гарааска хаайдахха кутуйахтары да тутан сиэ дии, айманыма, өлбөт үөн буолуо, хата, туубун угуом, куоска балыгымсах буолааччы, - диэбитэ оҕонньор.

Мин куттанан, күн анаара дьиэбэ олорбутум. Онтон, кыра уоллара бобо харбаан таһааран, тиэргэннэ бырахпыта. Оой, онно соһуйан олох өлө сыспытым. Биһиги ковролиммыт курдук буолуо дуо, хатыылах, ииччэх-бааччах бөҕө – кэлин билбитим от эбит. Оо дьэ, араас эгэлгэ сыт-сымар бөҕөө-ө, эчи киэҥин-куонун. Мин икки хос иһиттэн тахсыбатах киһи соһуйдум ээ. Бастакы күн чугуруннаан олох ырааппатым. Онтон кэли-ин, дьэ олох бөҕө-ө, лафа-а! Оҕонньордоох эмээхсин куорат мааны куоскатын аны ырыаран ытыахпыт дуо дии-дии аһатан бөҕө-ө. Барыта сибиэһэй. Биир-икки күн мырдыннаан көрөн баран, тохтообутум. Кыратык маарканы тутуохтааххын диэн, хотунум үөрэтэн ыппыта. Үүттэрэ диэн эчи үчүгэйн. Сарсыарда ынахтарын ыан киирдилэр да биэрэллэр, олох сип-сибиэһэй, киэһэ сөрүүн үүтү иһэбин. Оҕонньор күөл үрдүгэр олорор буолан балыктаата. Сибиэһэй мунду, завали-ись! Мин төбөтүттэн сағалаан сиибин, хайдахтаах курдук минньигэһин эһиги өйдүүр кыаххыт суох. Билигин ахтабын аҕай. Эмээхсин көмүс балыгын туттары аквариумун таһыгар олорон сүрэҕин ыарытыннарабын. Айдаан бөҕө.

- Гоша-а, түс, балыкпын олох тытытыма. Бу оҕонньор сибиэһэй балык да аҕалбат, бу куоска балыкпын сииригэр тийдэ, - диэн айманар.

- Сыбаат мундуга үөрэтэн кэбиспитэ анһа буолуо дуо, балыгын аһтан эрдэбэ. Собо буллахха сатаныһы, эн көмүсчээннин тутуон сөп, - диэн баабынаабыта. Эр бэрдэ биир куул балык аҕалбытын мэтийэн кыстаатыбыт. Көмүс балыкчаан төбөтө төһө минньигэһэ буолла, сүүһэ лоппойон сүрдээх ээ, һэ-һэ.

Оо, ол сайын! Чараннаах сайына-а! Сайын ортото сыбааттар тугу эрэ бэркэ айманан туттулар. Онно куораттан куурусса таһаардылар, кугас өҥнөөхтөр, өрүү топпотох харахтаах табаарыстар. Сымыыттыыр үһүлэр. Мин үөмэн кэлэн килиэккэлэригэр ыйаастан сүрэхтэрин хайыта сыһааччыбын. һэ-һэ. Сарахачыһы, айдаан бөҕө буолаллар. "Даамалары куттаама", - диэбитэ оҕонньор. Даамалар, һэ-һэ, сүрэхтэрэ чугаһын!

Тиэргэннэ уһун быаҕа сүүрэр гына бааллан турар Аргыс диэн табаарыс баар. Дьаардаах сыттаах ыт. Дьэ, айдааннах табаарыс. Ээ, мин быата тийбэт сиригэр тийэн

баран, арааһынай бөгүүрэлэри көрдөрө-көрдөрө, күн аайы кыынньыбын. Олох өлө сыһар. Тимир сыап ыппат буоллаҕа, киннээх табаарыс! Куоска тутар баҕалаах. Тохтуур ини! Тоҕо инник кыылы туталлара буолла, сордонон биэрэр ээ, ас биэрдэхтэринэ, үөрэн эккэлиирин көрүүн этэ. Дьэ, дууһа. Хайдах итинник лакей дууһалаах төрүүлэрэ буолла. Ол иһин куоска барыта кинилэри абааһы көрөр буоллаҕа. Ээ, мин сайыны быһа араастаан туттан, кизптээн бөҕө, наставьянньам түстэбинэ, дьибин аҕыннахпына, кинини кыынньаан тыыммын таһаарабын. Сыапка сытарын олох өйдөөбөт курдук туттар, күөмэйэ ыалдыар, хардыргыар диэри кэбилэнэр. Хон мэйии, дэйбиир кутурук, чаал бас! Балбес!

Оҕонньор туутун көрө киирдэбинэ, күөл кытытыгар олбуорга олорооччубун. Күөл барахсан сыта-сымара-а! Киэһэ сөрүүн салгына. Биэдэрэтигэр балык тутан иһэр оҕонньор. Үчүгэй да оҕонньо-ор! Өрүү:

- Куорат куоскатын ырыаран аны алдьархай буолуо, - диэн тыллаах. Күнү быһа уһанар. Үлэлээн тахсар. Биһиги оҕонньорбут, пахай, оннук буолуо дуо. Үлэттэн кэллэ да сытар, тэлэбиисэр көрөр. Сүрэбэ суохтуну соҕус табаарыс ээ. Ити табаарыс диэн кини тыла. "Табаарыс Дьөгүөр", "Дьөгүөр табаарыс" диир, үгэ-хоһоон аргыстаах ыныры доҕоор! Хаһан сайын буолан Чараннаахха барабын. Эмээхсин этэрин курдук, бу таас хаайыыга олоробут. Эбиэт, "уусун", "сааптарак" буһарабыт. Мин "Вискас" сиибин, туох да амтана суох, туохтан онороллоро буолла, үүт испитэ буолабын. Эмээхсин бороһуок үүт диир. Куораттар ынахтара суох буоллаҕа дуу. Оннооҕор Аргыһы ахтабын. Оо, тахсан дьээбэлээбит киһи, күөмэйэ бүтүөр диэри сордообут киһи баар ини.

Түннүккэ олоробун. Туох да уларыйбат. Чункук олох доҕоор, сыттаһа күн уһунун. Сайын Чараннаахха бардахпына, оҕонньордуун туу көрүүхпүт, харааһын кутуйахтарын куттуохпүт. Кууруссалары соһуталыам, Аргыс диэн дууһаны эрэйдиэм. Сайын хаһан кэлэр.. Чараннаах, Чараннаах барахсан!"

Дьибэ иһигэр онно-манна тэлбэннии сатаан, куу-хаа буолуохпар диэри тэлэбиисэр көрөн баран, түннүккэ, куоскам таһыгар турабын. Киэһэрэн эрэр куораты одуулуубун. Киэһээнни оһох оттуллар кэмэ буолла, оттон бу куоракка биир да буруо мэнэ халлаанна таласпат. Оһох оттуохтара дуо, барыта бэлэмнэ олороллор. Билигин Чараннаах барахсан хамсаабат салгыныгар халлаан дьибэлэргэ тайаммытыныы, буруо бөҕө унаарыйан турдаҕа.

Дьөгүөр куоска түннүккэ олорор, бөгдөгөр көхсүн иһигэр курдугунаан олонхолуур. Мин кинини одуулуубун. Кини чункук олонхотугар бэйэм санаам иһиллэр курдук. Дойдубун саныы, ахта турабын, ол иһин мин эрэ өйдүүбүн кини олонхотун хос тойугун.

Санаабыт биирэ бэрт буоллаҕа-а табаарыс Дьөгүөрдүүн!